

FUCHSIA met gevulde bloemen.

Theo Kentie

De Amsterdamse Vereeniging Floralia

Beter aan Flora dan aan Bacchus geofferd

Zorg voor plantjes bracht licht en lucht, maar vooral beschaving in het arbeidersgezin, meenden de oprichters van Vereeniging Floralia. De eigengekweekte bloemenpracht zou maken dat mannen de woning verkozen boven de kroeg, dat vrouwen goede moeders werden en kinderen respect kregen voor alles wat groeit en bloeit. De te winnen prijzen verhoogden de motivatie, maar leidden helaas ook tot fraude.

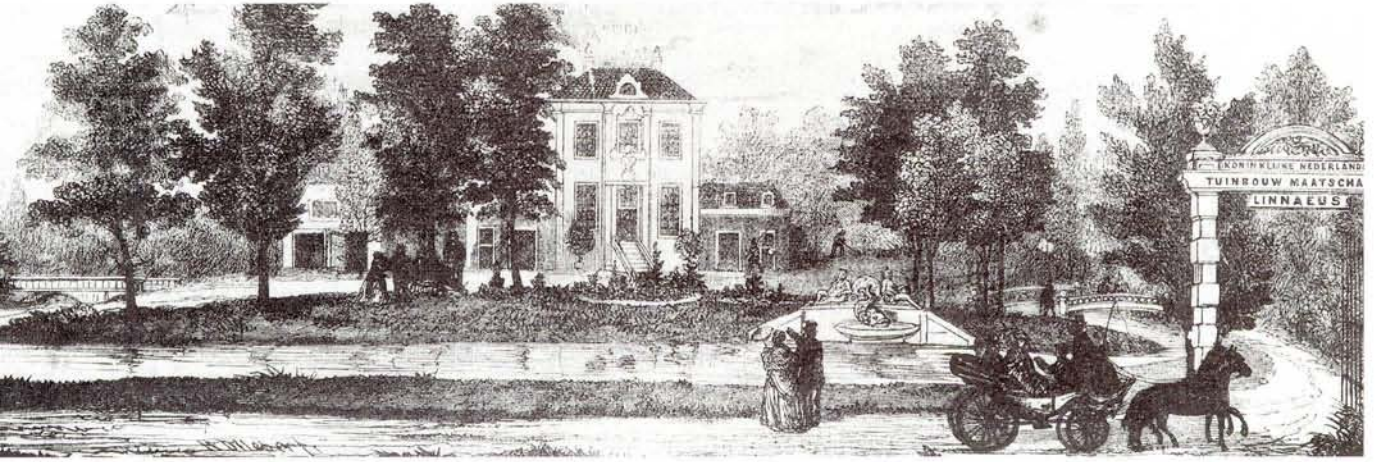

In Enkhuizen bloeit de scholenvariant van Floralia nog steeds. Marina Swier-Schenk maakte deze foto van een tentoonstelling in de Visser'skapel uit Den Oever, behorend tot de bezienswaardigheden van het Zuiderzeemuseum.

"De vreemdeling, die een der eerste dagen der Bloei maand de straten van een onzer grootere steden doorkruiste, is daar getuige kunnen zijn van een voor hem ongewoon en verrassend, maar belangwekkend schouwspel. Mannen en vrouwen, volwassenen en kinderen en zelfs hoogbedaa gden heeft hij zich huiswaarts zien spoeden, zwoegende onder den last van in gelijkvormige potten geplante stekjes." Wat dit allemaal betekende wordt wat duidelijker in het volgende stukje van dominee M.A.

Perk uit 1880: "Floralia heeft hare voorbereidende werkzaamheden hervat (...). Zij reikte heden de stekken uit aan diegenen van de arbeidende klasse, die zich vroeger daartoe aanmeldten. En als de stekjes tot volkomen wasdom zullen gekomen zijn en velen hunner met de liefelijkste bloemen prijken, tegen het najaar, worden ze tentoongesteld, terwijl dan eenige bevoegde beoordelaars prijzen en premien aan de bestgekweekten zullen toekennen."

Nadat het lied Wien Neêrlands bloed was verklonken, werd op zaterdag 30 augustus 1873 de eerste tentoonstelling van planten, opgekweekt door arbeiders, geopend. Plaats van handeling: de tuin van de nv Koninklijke Nederlandsche Tuinbouwmaatschappij Linnaeus, op landgoed Frankendael in Watergraafsmeer. Burgemeester Van Tienen van Watergraafsmeer was getuige van de openingswoorden van ds Luëssen, commissaris van Linnaeus, maar zijn Amsterdamse collega Den Tex kwam net te laat. Aanwezig waren ook bijna alle leden (getooid met een groen strikje) van het organiserend comité. Onder hen de hiervoor geciteerde ds Perk, A. Adama van Scheltema, J.F. Wertheim, CAA., Dudok de Wit en HD. Willink van Collen van Guntherstein.

1873 - 1908

Tuinbouwmaatschappij Linnaeus bood Floralia onderdak op Frankendaal voor de tentoonstellingen het kinderfeest. Illustratie uit 1869.

Prijzen voor uitgebloeide planten

Die eerste dag bezochten 200 mensen het toen ver van de stad gelegen terrein. Ze bewonderden de ruim 1300 planten, uitgesteld op lange tafels, van 334 Amsterdamse inzenders uit de arbeidende klasse. Enkele deelnemers hadden de namen erbij gezet, zij het vol spelfouten. En een arbeider had zijn fuchsia's en andere planten zelfs vernoemd: Burgemeester van Amsterdam, Willem III, Koningin Sophia, Prins Alexander.

Aan enkele begonia's, fuchsia's en geraniums was goed te zien dat ze in een bedompte kelder of op een mufte zolder voor licht en lucht hadden moeten vechten. De speciaal aangezochte jury bleek toch in staat om aan 60 deelnemers een derde prijs, een diploma, toe te kennen. De tweede en eerste prijzen (elk vijftien) bestonden uit gouden vijftjes en gouden tientjes. Er waren zelfs prijzen voor inmiddels uitgebloeide planten.

De volgende zondag vonden liefst 6000 mensen, onder wie veel arbeiders, de weg naar Frankendaal. Tijdens het avondconcert was het zo druk dat er bijna gevochten werd om de stoelen. Een groepje dronkelappen werd door de aanwezige politie met zachte hand verwijderd. De deelnemers zelf kwamen op maandagavond aan bod, bij de prijsuitreiking. Winnaar Ten Napel hield een gloedvol dankwoord en al moesten de heren organisatoren wel een beetje lachen om zijn uitspraak van 'Lineus', ze zagen toch vooral hoe goed ze het "het hart der mindere klasse" hadden geraakt.

Het hoogtepunt was het grote kinderfeest op 3 september, waarvoor iedere deelnemer aan de tentoonstelling twee kaarten als lokkertje had gekregen. En al raakten de vele honderden kinderen bij het begin door een plotselinge regenbui doorweekt, de strijdlust was er niet minder om. Hoog in de lucht hingen ronde suikerbroden, zware hammen en zelfs een zilveren horloge, wachtend op de win-

naars van het mastklimmen. Meer eerst waren er gymnastiekoefeningen op het grote grasveld, gevolgd door koekslaan, ringsteken, touwtje springen, zaklopen en 'marionetten'. Om vier uur had iedereen het parcours doorlopen en maakten de kinderen een wandeling door het park, onder aanvoering van de feestcommissie en de muziekkapel van het 7de regiment der huzaren. De tocht eindigde bij de feesttent, waar de prijzen stonden uitgesteld. Alle kinderen kregen een sukadekoek en de winnaars hun prijs en een toespraakje van dominee Perk. De dag werd besloten met drie hoeraatjes, een voor vaderland en koning, een voor de donateurs van de tentoonstelling en de feesten, en een voor de organisator van de kinderdag, N. Wafelbakker.

Afgezien van allerlei kleine problemen die zich hadden voorgedaan, waren de organisatoren buitengewoon tevreden. Ze hadden een zonnestraal geworpen in de harten der nederige bewoners en de liefde van de hogere klassen voor de mindere bevorderd. Ook was een gezond tegenwicht geboden aan de angstaanjagende 'Alarmisten', maar bovenal had men zich genesteld in de voorste linies van het beschavingsoffensief gericht op de armste stadsbewoners.

Afleiding binnenshuis voor het hele gezin

Het initiatief voor de kweekwedstrijd was genomen door Linnaeus. Deze tuinbouwmaatschappij was in 1867 opgericht en had al snel brede belangstelling weten op te wekken, zelfs bij de koninklijke familie. Linnaeus vestigde zich op het

Dominee Marie Adrien Perk (1834-1916, vader van de dichter Jacques Perk) was een van de stuwende krachten van Vereniging Floralia.

terrein van de voormalige lusthof Frankendael, dat tot 1866 een uitspanning was geweest. Er werden potplanten gekweekt en verkocht en men zette een driejarige tuinbouwopleiding op. Het werd geen succes: in 1882 werd de maatschappij weer ontbonden. Amsterdam kocht het terrein en vestigde er de stadskwekerij. Tot 1894 werden er nog tuinlieden opgeleid, maar de school werd opgeheven toen enkele leerlingen voor de grap een houten leslokaal in de brand staken.

Terug naar eind 1872, toen het bestuur van Linnaeus - naar Britse, Belgische en Zwolse voorbeelden - de wedstrijd opzette. In Amsterdam besloot men niet uit zaden te kweken, maar potjes met stekjes te verstrekken. Om de doelgroep te bereiken schakelde Linnaeus de Vereeniging tot Veredeling van het Volksvermaak in. De vrijzinnige dominee P.H. Hugenholtz had deze vereniging opgericht, nadat in 1871 een voorstel tot opheffing van de kermis door de gemeenteraad was afgewezen. Volksvermaak bood gezonde alternatieven voor die kermis en andere onbeschaafd geachte tradities, in de vorm van muziekkuitvoeringen, volksvoordrachten, zangwedstrijden en de intocht van Sinterklaas. Deze activiteiten hadden echter één nadeel: ze leidden tot uithuisigheid en verleidden daardoor tot uitgaven die wellicht aan nuttiger zaken besteed hadden kunnen worden. Bovendien waren ze vooral op de man gericht. Men zocht dus naarstig naar zaken die binnenshuis afleiding gaven aan het hele gezin.

In Volksvermaak waren ook leden van de Maatschappij tot Nut het het Algemeen actief, onder wie dominee Perk. In kringen van 'het Nut' was men ervan overtuigd dat een van de belangrijkste oorzaken van armoede het gebrek aan huiselijkheid was. Mannen zochten daarom hun vertier in de kroeg, waar zowel het huishoudgeld als de werkkraft verloren ging. Perk was dan ook onmiddellijk ingenomen met het plan van Linnaeus; een bezigheid voor in huis met een hoofdrol voor de vrouwen. Ondanks enig wantrouwen inzake commerciële bijbedoelingen van Linnaeus besloot Volksvermaak op 27 december 1872 mee te doen. Beide organisaties benoemden drie leden in een voorlopig comité, dat vervolgens 22 "heeren" aanschreef. Tien van hen kwamen op 13 maart 1873 opdagen in het sombere lokaal De Karseboom, in de Kalverstraat. Gehuld in een dichte rookwolk werd daar het definitieve comité gevormd.

Men begon met een collecte, die f 1000 opbracht. Dat was niet genoeg, waarop Linnaeus haar ver van de stad gelegen terrein ter beschikking stelde voor de tentoonstelling. Nog in de maand maart konden arbeiders op zes plaatsen in de stad stekjes bestellen voor vier cent per stuk, eenderde van de kostprijs. De belangstelling viel tegen, behalve in het Koning Willemshuis in de Egelantiersstraat. Uiteindelijk haalden 370 mensen de bestelde stekjes af, mét een rood toegangsbiljet voor de expositie en voor twee kinderen een deelnamebewijs aan de te houden kinderspelen. Op donderdag 28 augustus leverden 325 deelnemers hun planten weer in. De jury koos de winnaars, de tentoonstelling ging open en de feesten barstten los.

Een goed gesprek naast de geranium

Het succes was daar: eindelijk was een middel gevonden om de armen daadwerkelijk te helpen. Bloemen waren immers de "zendboden der beschaving", terwijl het opkweken bezigheid verschafte zodat de armen "zoveel minder afleiding tot het kwade" hadden. "Flora's kinderen" zorgden voor een welriekend huis, waardoor de minbedeelde geen behoefte meer had om naar de duffe kroeg te gaan. Zijn vrouw leerde bijna spelenderwijs wat verzorgen was, en moest dus wel een goede moeder worden. De kinderen kregen bovendien respect voor al wat groeit en bloeit, en dat was gunstig voor het vele openbare groen waarmee juist in die jaren de stad werd opgesierd.

Wanorde in huis zou verdwijnen: de bloemenpracht detoneerde te sterk met verwaarloosde meubeltjes en wansmakelijke opsmuk. Licht en lucht waren onmisbaar voor de stekjes. De ramen zouden dus worden gelapt en het huis gelucht, waardoor de bewoners automatisch deze onmisbare voorwaarden voor een gezond leven zouden delen. Overigens, wanneer je door een achterbuurt liep, kon je aan het uiterlijk van de huizen de deelnemers er zó uit halen: gewassen vensters en een net gordijn. Deelnemende huisvaders waren goed herkenbaar aan hun kalme en tevreden gelaat. Want al was hun woning nederig en moesten ze veel missen, er was nu iets dat hen aan huis bond. Voor hen geen verpestende tabakswalm meer, geen ontzenuwende jeneverlucht, maar een goed gesprek in een gezellige woning.

Wat een eenmalig opzet was, werd direct na de expositie omgevormd tot een jaarlijks terugkerend festijn. Voor dat doel werd de Vereeniging Floralia opgericht. (Dat de Romeinse Floraliafeesten berucht waren om hun losbandigheid, was blijkbaar onbekend.) In veel andere Nederlandse plaatsen werden naderhand eveneens Floralia-verenigingen opgericht, en ook Duitse steden volgden het voorbeeld. Ieder jaar nu trokken onder begeleiding van hun onderwijzers slierten Amsterdamse kinderen naar Frankendael. Daar hadden de heren van Floralia zelf, tussen de uitgestalde planten, de wedstrijdonderdelen klaargezet. De tweede tentoonstelling telde 1511 deelnemers en in 1875 was dit aantal bijna verdubbeld. In 1876 stonden 10.247 planten van 3130 inzenders te pronken op de lange tafels, dit keer in het Paleis voor Volksvlijt. Koningin Sophia was door ziekte verhinderd, maar haar zwager prins Hendrik nam de honneurs waar.

De zesde editie, die van 1878, vond plaats in lokaal Claudius Civilis, aan de Singelgracht, waar nu het begin van de Kinkerstraat is. Het aantal inzenders was geslonken tot 782. Een wel heel zwak ontwikkeld plantje ging dat jaar vergezeld van het versje: "Door wormen aangerand, / Verloor ik bijna 't leven. / Maar door een teedre vrouwenhand // Werd het leven mij hergeven." De 726 deelnemers van de tiende expositie, in 1883, kregen allemaal een grote, glimmende penning met daarop afgebeeld onder meer een ruiker en lauwerkranen. De winnaars kregen dit keer geen geldprijs, maar een bloempot met de inscriptie "Floralia Amsterdam - 1873-1883".

FLORALIA

handleiding

FLOR

J.
Hortulanus aan

A. W.

Achterzijde van de Derde Dosterparkstraat omstreeks 1913. In woningblokken als deze moesten de wedstrijdstekjes licht, lucht en beschaving brengen.

ENIGINGEN

weken van

NTEN

E.

verleed te Utrecht.

2008.

In de handleiding van de Utrechtse Floralia-vereniging uit 1901 werd het deelnameformulier van het voorafgaande jaar afgedrukt. Daarin stond o.m. het doel omschreven, alsmede een lijst van te kiezen planten.

Inschrijvingsbiljet.
Aangevraagde Planten. *

door _____ In te vullen het aantal planten dat Verlangt wordt.

Straat, No. _____

Letter	A	Ach y r a n t h n:3 (bladplant)	_____
	ti	Begonia	_____
	Bil	Knol-Begonia	_____
	C	Col eu s (blaoplant)	_____
	D	Dahlia	_____
	F	Fuchsi.	_____
	G	Pelargonium zonale (Geranium)	_____
	GG	Pelargoniull peltatum (HAng Geranium)	_____
	IJ	Heliotroop	_____
	II	~IRRndroos	_____

* Met een kleine wijziging in de namen overgenomen.

Vereeniging tot veredeling van Volksvefma ken.

Afdeeling: "F L O R A L I A"

Utrecht 1900.

HO(1: do liefde" voor het aankweken van bloemen in het
 van tien werklall te htworrcen door het uitTtiken.
 VR.11 jUn-c) phullcn. verkrijgbaAr wgon T, cenlj per stuk.

Itorrill:2: Voor nift minrC'r dan:~ en niet meer dan;; stuks.
 VSLIR"lkf. Bdoort fiifichL[=én. kan worden inl:esdreden, te betalen
 bij de inlV'ring- van het inl:chrijvingsbiljet.

Stekje uit logeren bij bevriende bloemist

Voor de organiserende heren was het dankbaar, maar zwaar liefdewerk. Zo kon niet elke deelnemers tegen zijn verlies. Maar het meest kampte men met bedrog; de werkman bleek (of bleef) geneigd tot het kwade. Het begon al bij de inschrijving, want het was heel moeilijk om "op het uiterlijk af, te bepalen of de aanvrager wel de persoon is, voor wien Floralia werkt". En soms liet een 'meerdere' zijn ondergeschikte zich inschrijven, waardoor de eerste wel heel goedkoop aan kamerplanten kwam. Vooral echter de kweekperiode was heel fraudegevoelig. Sommige deelnemers lieten hun stekken logeren bij bevriende bloemisten, anderen kochten vlak voor de tentoonstelling een volgroeide plant. Die laatste vorm van bedrog bestreed men door onder in de pot een gewaarmerkt steentje te verstoppen, een jaar later vervangen door een moeilijker te vervalsen zinken plaatje. Maar verdachten beweerden soms glashard dat ze het plaatje hadden verwijderd omdat het de groei teveel belemmerde. Effectiever was de elders gebruikte methode een verzegelde metalen draad om de stengel van de stek te bevestigen.

Probaat waren ook de huisbezoeken die de heren aflegden. Dat kon onder het mom van het geven van kweekadviezen, maar zo kon ook aanschouwd worden of de stekken wel in de woning van de deelnemer werden opgekweekt. Niet iedereen

stemde in met deze vorm van patronisering, maar de bekende dokter Samuel Coronel, voormalig stadsgeneesheer in Amsterdam en nu bestuurslid van de Leeuwardens Floralia-vereniging, wist uit ervaring hoe aangenaam en nuttig zo'n twee keer per seizoen af te leggen bezoek kon zijn. Men kon een diepe blik werpen in het huiselijk leven de werkman, en hem dus ook op breder terrein van advies dienen.

Ook op een ander front hadden de Floralia-leden het zwaar. Sommige 'meer gegoeden' zagen absoluut niet in wat het nut van kweken van planten was voor de volksoontwikkeling. De leden moesten zich voortdurend verantwoorden voor hun "ziekelijk philanthropie" en werden zelfs bespot. Andere critici leek het nuttiger de werkman op de een of andere manier een hoger inkomen te bezorgen. En verder waren er zuurpruimen die vonden dat huisvrouwen door het verzorgen van planten van zinnellere taken werden afgehouden. Zij zagen, vond ds Perk, niet in dat de onder huiselijke beslommingen gebukt gaande vrouwen nu een niet al te veel tijd

vragende weldadige afleiding hadden, die "haar een stil, verheffend genot verschaft". Blind waren zij ook voor de morele winst die er met de begeleidende kweek van fuchsia's te behalen viel: voor weinig geld werd de huiselijkheid bevorderd en de zedelijkheid verhoogd.

Meningsverschillen heersten er ook onderling. In Utrecht gingen de exposities, daar georganiseerd door Volksvermaak, gepaard met grootse feesten, compleet met vuurwerk. Een enkele muzikuitvoering kon nog wel door Perks beugel, maar grote feesten leiden maar tot uithuizigheid. In Amsterdam werd het aantal begeleidende festiviteiten teruggeschoefd, alleen de kinderefeesten bleven.

De meeste Floralia-verenigingen hebben niet lang bestaan. In Amsterdam liep de belangstelling geleidelijk terug en werd na 35 jaar tot opheffing besloten. Arnhem haalde niet eens het tienjarig bestaan in 1886. De voorzitter daar schreef dat het doel was bereikt. De werkende stand had lust gekregen in het kweken van planten en kon bovendien ook wel ongesubsidieerd stekjes aanschaffen. Maar men bleef doorgaan in plaatsen als Den Helder, Purmerend, Utrecht, Frederiksoord - een kolonie waarheen ook veel arme Amsterdammers waren verbannen - en tot op de dag van vandaag in Enkhuizen. Voor de Utrechtse vereniging gaf Bruna & Zoon nog in 1901 een handleiding uit voor het kweken van Floralia-planten.

Na de opheffing in 1908 van de Amsterdamse Floralia konden amateurkwekers enkele jaren later terecht bij de Amsterdamse Bond voor Volkstuinders. Liefhebbers van dahlia's en chrysanten waren daarbinnen verenigd in de werkgroepen Elsie Fulton en Thomas Edison. Fuchsia-wedstrijden zijn er nog steeds overal in het land en eens in de vijf jaar kan in Gent, de bakermat van de beweging op het continent, in het Floraliapark de grote bloemententoonstelling bezoeken.

